מגנזי המלך

פרשת ראה תשפ"א לפ"ק
| גליון ו' |

עובדות מוכיחין, שסיפר רבינו בנועם שיחין, בסעודתא דחקל תפיחין

פרקי זכרונות שסיפר כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א אודות

מרן רביה"ק בעל דברי יואל זי"ע

במסיבת לחיים בישיבתינו הק' סניף "ברך משה" לרגל הנחת תפילין לבניהם של כמה מאנ"ש שיחיו
יום ו' ערש"ק פרשת חקת תשע"ט לפ"ק

נכחו שם הגה"צ ר' בעריש קאהן שליט"א ראש כוללינו הק' באנטווערפן, הרה"ג ר' עמרם כהן שליט"א מגי"ש בביהמ"ד הגדול בקרית יואל, ומשגיחי הישיבה הרה"ג ר' ישראל צבי וויים שליט"א והרה"ג ר' הערשל קאהן שליט"א

רבינו איחל לחיים להבחורים שנכנסו לעול המצוות, ופנה להרר"ב קאהן שליט"א לרגל שמחת בר מצוה של נכדו

ואמר: לחיים, מ'זאל קענען קומען אויף שמחות, דער אויבערשטער זאל העלפן מיט א פרייליך הארץ.

אח"כ איחל רבינו ברכת לחיים לאביהם של חתני הבר מצוה

ואמר: לחיים טובים ולשלום, דורות ישרים ומבורכים, דער אויבערשטער זאל העלפן מ'זאל זיי קענען מגדל זיין לתורה לחופה ולמעשים טובים.

הרר"ע: דער רבי געדענקט דעם מחותן (הרר"ב קאהן שליט"א) ביי די סוגיא פארלערנען"ס ביים רבין ז"ל?

רבינו: יא יא, ער איז דעמאלטס געווען א חתן, מ'האט געלערנט טעם בעיקר דאכט זיך, איר האט נאכגישט געהאט קיין ווייסע בארד דעמאלטס...

מ'האט פארגעלערנט אין ר' יחזקאל שמש"ס צימער, דער ערשטער צימער ווען מ'איז אריין געקומען אויף די לינקע זייט פון די ארייננאנג צום אלטן ביהמ"ד דאס האט געהייסן "יחזקאל"ס שטיבל", עס איז געווען צייטן וואס מ'האט פארגעלערנט אין בית שני.

הרר"ע: אין פאליש.

רבינו: ניין, בית שני איז נישט געווען דער פאליש. דער פאליש איז געווען אויף צפון זייט פון ביהמ"ד, און דער בית שני איז געווען א גרויסער שטוב אויף מזרח זייט פון ביהמ"ד.

הרר"ב: ביי די סוגיא פון "רוב וקרוב" איז געווען איינמאל דארט הרב וואזנער ז"ל (כ"ק הגאון הגדול בעל שבט הלוי ז"ל שהיה אז על ביקור באה"ב), **ער איז אנגעקומען אינמיטן פארלערנען די סוגיא, ס'איז אינטערסאנט דער רבי האט נישט אויסגערעדט, ער האט געווייזן מ'זאל אים געבן א בענקל, ער האט ממשיך געווען צו לערנען נאך צוואנציג מינוט צי א האלבע שעה, נאכדעם האט ער צוגעמאכט די גמרא און געפרעגט: נו וואס זאגט איר עפעס צו תורת חוץ לארץ, האט ער געענטפערט אז דארט וואו דער רבי איז, דארט איז ארץ ישראל.**

רבינו: אה, דאס איז נאך געווען פארדעם וואס איך פלעג צו קומען, איך האב מיטגעהאלטן בעיקר די יורה דעה סוגיות, מ'האט געלערנט אזוי, די סוגיא פון טעם כעיקר, מ'האט געלערנט דבר שיש לו מתירין, אויף שבועות האט מען געלערנט דבר שיש לו מתירין, טיפת חלב האט מען געלערנט.[1]

הרר"ב: וועלכעס יאר איז דאס געווען?

רבינו: איך האב מיטגעהאלטן ביז מעות קונות, דאס איז געווען אום ווינטער תשכ"ה.

הררי"צ: קנין פירות כקנין הגוף.

רבינו: מ'האט עס געלערנט אויף שבועות אויך, איר האט מיטגעהאלטן די סוגיא וועו מ'האט געלערנט קנין פירות (לחג השבועות תשכ"ד לפ"ק)**?**

הררי"צ: יא, כ'האב עס מיטגעהאלטן.

הרר"ע: ווער עס איז דארט געווען האט מיטגעהאלטן די סוגיא?.

רבינו: יא, וועו איר האט געלערנט, וואו האט מען געלערנט אין פאליש אדער אין ר' יחזקאל"ס שטוב, וועלכע שטוב?

הררי"צ: אין בית שני.

רבינו: יא, אין בית שני האט מען געלערנט, ס'איז געווען וואס מ'האט געלערנט אין בית שני אוו ס'איז געווען וועו מ'האט געלערנט אין ר' יחזקאל"ס שטוב.

הרר"ב: די ערשטע צייטן פלעגט דער רבי קומען פארלערנען אוו פארהערן אין די ישיבה ארויף אויבן (ביהמ"ד של המתיבתא הי' אז ב' קומות למעלה מביהמ"ד הגדול דקהילתינו הק').

---

1 ונעתיק כאן מה שסיפר מרן רבינו שליט"א בענין זה בשבת "אהבת קדומים" שנערכה שב"ק פרשת תולדות שנת תשע"ז לפ"ק:

"כ'פלעג גיין צו די סוגיא פארלערנען פונעם פעטער ז"ל. איך בין געווען ביי די סוגיא פון טיפת חלב (חורף תשכ"ד), ביי די סוגיא פון דבר שיש לו מתירין, אוו נאך סוגיות.

ביי די סוגיא פון טיפת חלב האט דער פעטער ז"ל געפרעגט א קשיא. האב איך מיך אנגערופן אז די קשיא שטייט אין ש"ך סימן ק"ה. ער האט געהייסן מ'זאל ברענגן א שולחן ערוך, דעמאלט איז נאכגישט געווען קיין סוגיא צוזאמגעבינדן ווי היינט (כל הסוגיא מהגמרא והראשונים והשו"ע עד ספרי האחרונים). ער האט עס נאכגעקוקט פון אינעווייניג, ער האט הנאה געהאט.

שפעטער האט ער פארהערט די בחורים - רבי נתן יוסף [מיילעם ז"ל שהי' אז מנהל הישיבה] האט דאס דערציילט פאר מיין טאטן. [הגה"צ ר' נתן יוסף סיפר לרבינו ז"ל בעל ברך משה שרבינו ז"ל אמר לו שהי' לו הנאה גדולה מזה, ולמה לא יהי' עוד בחורים שילמדו היטב את הסוגיא כמו 'אהרן דעם סיגוטער רב"ס זון'].

איינמאל זומער ווען ער האט געזעהן אז די בחורים קענען נאך נישט די סוגיא, האט ער געזאגט די בחורים זאלן נישט פארן אין קעמפ (למחנה הקיץ), נאר זיי זאלן בלייבן נאך א וואך איבער'חזרן די סוגיא, ער זאל קענען נאכאמאל פארהערן".

רבינו: נישט אין מיינע צייטן, איך ווייס אז ער פלעגט זיך אראפ זעצן אינמיטן ארויפגיין אויף א בענקל (בקומה הראשונה).

הרר"ע: די יונגעלייט תלמידי חכמים בעלי בתים האבן זיך משתתף געווען?

רבינו: יא, ביי 'מעות קונות' דענק איך איז געזיצן ביים שיעור רבי אברהם לייטנער (הגה"צ רב דקהל יראים בעיר מאנטאווידעא [אורוגוויי] ואח"כ הי' מגיד שיעור בישיבתינו הגדולה בסענדז סט.), **ס'איז אויך געזיצן דארט רבי הערשל מייזליש** (בשנת תשכ"ט נתקבל למ"מ חותנו כ"ק הגה"צ בעל תורת אלף ז"ל אבד"ק שאפראן), **רבי הערשל איז שוין געווען א יונגערמאן, ער האט שוין געשריבן די חידושי סוגיות אויף פריער** (ומקודם לזה היה אחיו הגדול להבחל"ח הגה"צ מליעזע לאנדאן ז"ל כותב החידושי סוגיות).

הררי"צ: טיפת חלב.

רבינו: יא, טיפת חלב האט מען געלערנט. דאס האב איך אויך מיטגעלערנט, איר געדענקט מיך דארט?

הררי"צ: יא יא, אודאי דענק איך.

רבינו: א שעה האט ער פארגעלערנט בערך, פון האלב ניין ביז האלב צוהן, אין מיינע צייטן איז געווען אזוי, אמאל בעפאר דעם איז עס געווען אסאך שפעטער, אבער דעמאלטס איז עס געווען אזוי.

הרר"ע: האלב ניין אינדערפרי?

רבינו: ניין, ביינאכט.

הרה"ח ר' יהושע מענדלאוויטש הי"ו, משב"ק: וועז רבי נתן יוסף (מייזעלס זצ"ל אב"ד אבני שלמה) **איז געווארן מנהל האט ער געבעטן דעם רבי'ן ז"ל ער זאל אנהייבן קומען פריער, כדי די בחורים די לומדים זאלן אויך קענען אויפשטיין פארטאגס, ביז דעמאלטס פלעגט דער רבי ז"ל צו קומען שפעטער.**

רבינו: ער האט אויך געבעטן דעם פעטער ז"ל אז חנוכה זאל ער אריין קומען פריער צום צינדן די חנוכה ליכט און זאגן תורה, ער פלעגט אריין קומען נישט פאר צוהן אזייגער בעפאר דעם, נאכדעם איז ער שוין אריין געקומען פריער.

הרר"י: כדי די בחורים זאלן קענען קומען פארטאגס אויך אום חנוכה און לערנען געהעריג פאר'ן דאוונען.

רבינו: עס איז נישט געווען קיין גרויסער עולם ביים פארלערנען.

הרר"ע: מ'האט געדארפט זיין א בעל כשרון כדי מיטצוהאלטן דעם רבינ'ס סוגיא?

רבינו: יא יא, דאס זאג איך ס'איז נישט געווען קיין סאך בחורים דארט.

הרר"י: מ'האט געדארפט גוט קענען די סוגיא פון פריער, מ'האט אנגעהויבן די ראשונים, די תוס'.

הרר"ב: ביים רבי'ן איז געווען די סוגיא די הויפט שיעור, ער פלעגט עס רופן דער 'שיעור'.

רבינו: ס'איז אזוי, יעדע זאך דארף מען גאדענקען ווי אזוי עס איז געווען אינדערהיים, אין די אונגארישע ישיבות איז דאס געווען דער שיעור עיון, מ'האט פארגעלערנט יעדן חודש א אנדערע סוגיא, אזוי איז געווען אין אונגארן אין אלע ישיבות, און נאכדעם האט מען גאלערנט "א נעבן שיעור", אין דעם "נעבן שיעור" האט מען גאלערנט מער,[2] מ'האט גאלערנט צוויי בלאט א וואך גמרא תוס', דאס איז דער "נעבן שיעור", דער נעבן שיעור דאס איז נישט געווען קיין שיעור עיון, היינט רופט מען דאס שיעור פשוט, אינדערהיים האט עס געהייסן נעבן שיעור, און די סוגיא דאס איז געווען דער שיעור עיון, און דאס האט מען פארגעלערנט, מ'האט עס גאלערנט דריי וואכן, און די פערטע וואך האט מען גע'חזר'ט, אזוי איז געווען אינדערהיים גאנץ ווינטער יעדן חודש א אנדערע סוגיא.[3]

הרר"ב: אז א בחור האט נישט געקענט ביי די סוגיא, דער רבי האט זיך אמאל באקלאגט פאר רבי נתן יוסף, דעם 'שיעור' האט ער אויך נישט געקענט...

רבינו: יא יא, די סוגיא האט ער אנגערופן דעם 'שיעור'.

הרר"י: ער פלעגט פארלערנען דריי טעג די סוגיא.

רבינו: זונטאג, מאנטאג און דינסטאג דריי טעג האט ער פארגעלערנט אזוי יעדע נאכט.[4]

---

2 עיין במפעל מורשת הונגריה (עמ' קע"ח) מתואר: בישיבת פרעשבורג בשעת יסוד הישיבה ניתקנה תקנה מיוחדת בתקנות קהילת פרעשבורג (סעיף כב), וכה נאמר בה: "הרב אב"ד נ"י מחויב בתחילת הזמן מר"ח אייר עד עצרת, ומר"ח חשון עד חנוכה, כל שבוע "חילוק צו זאגן" כדי לחדד את התלמידים, ולאחר תחלת הזמן זאל אב"ד נ"י מידי יום ביומו לכל הפחות "שני שיעורים זאגן", למי שרוצה ללמוד גפ"ת ופוסקים, כי ייטיב ה' עמנו וישפיע לנו ממדת טובו, שהקהלה פה במעלה הרוממות קומין מעגט, יהי' חוב גמור עלינו לכל הפחות להחזיק ששה בחורים בתמידות", עכ"ל התקנה.

דהיינו כי דרך הלימוד זו היתה נהוגה בישיבות הונגריה עד הדור האחרון, הלימוד בדרך הפלפול היתה מכונה "שיעור סוגיא", דהיינו שלמדו סוגיא ידועה בכל מקבילותיה שבים התלמוד עם כל המפרשים שהיו בהישג ידם של התלמידים, והלימוד "על הדף" במסכת שנבחרה היתה מכונה "נעבן שיעור" דהיינו שיעור טפל.

ויש להעתיק מה שמתואר בהקדמת הס' "הגדה של פסח ראשי ישיבת פרעשבורג" (עמ' 19) וכה מתואר שם: לא כישיבת וואלאז'ין ושאר הישיבות ישיבת 'פרשבורג', לישיבתו של רבינו החת"ס לא היה "בית המדרש" שבו היו כל בני הישיבה נקבצים ולומדים בצוותא חדא, אלא כל הלימודים נתקיימו בדירותיהם, ולצורך כך היה מוטל על אחד מבני הישיבה לסדר את מקומות הלינה להתלמידים, כדי שיוכלו לקבל תועלת אחד מחבירו בלימוד, ו'בית המדרש' של ישיבת פרשבורג היה ה"שיעור שטוב", חדר שבו היה ראש הישיבה מוסר את השיעורים, והיו התלמידים באים ל'שיעור שטובע" לאחר שהכינו עצמם היטב בלימודם בחדריהם, ובה נתבררה הסוגיא לאמיתה של תורה מתוך ריתחא דאורייתא.

...דרכו של רבינו (ההת"ס) בהרצאת השיעור היתה למשוך את תשומת לבם של התלמידים לדברי הראשונים והאחרונים הנוגעים לפשט הגמרא, וכך כותב בעל המור דרור כי אופן וסדר לימודו היה ע"ד הראשונים העמיק בסוגיא ברש"י ותוס' ועליהם הראשונים וגם אותם האחרונים הנצרכים לעומק פשטות הלימוד, שיעור זה היה נקרא "שיעור פשוט", אולם שני שיעורים היו במסגרת הישיבה, והשיעור השני נקרא "שיעור עיוך", היינו בירור סוגיא עם מפרשיה הראשונים והאחרונים והיא שיטת לימוד ה"סוגיות" שרווחה בישיבות הונגריה, ובשונה מהישיבות הליטאיות שלאחר וואלאז'ין הלימוד היה מראשיתה ועד סופה דף אחר דף... עכ"ל.

כן עיין במכתבו של הגה"ק בעל המנחת אלעזר זצ"ל אל החכם הסבא קדישא מהרש"א אלפאנדרי זצ"ל בירושלים שהשתוקק ביותר להתראות עמו, אבל כתב לו שאינו יכול לנסוע אחרי שמחת תורה "מפני ביטול תורה דרבים ישיבה רבתי הי"ו אשר הנני לומד עמהם שיעור עיון בעה"י, ומי איכא חסורי מיחסרא ברישא בתחילת זמן החורף"...

3 ונעתיק בענין זה מה שתיאר הגה"ח ר' חנני' יו"ט ליפא שוואריץ ז"ל בספרו המאזרינו חי"ל (במדור הספורים) סדר הישיבה שהיה אצל כ"ק מרן רביה"ק ז"ל קודם המלחמה בעיר סאטמאר [וכמו כן מקודם בקראלי ואוירשוא]:

"מדי יום ביומו היה רבינו רגיל ללמוד ב' שיעורים בישיבה בפני התלמידים, הראשון שיעור עיון בסוגיא הנלמדת בישיבה, ואיה שוקל ואיה סופר שיוכל לתאר ולהעלות עלי גליון מראה הנפלא כאשר רבינו היה יושב ולומד תורה כמשה מפי הגבורה, ומאציל מהודו על תלמידיו השותים בצמא את דבריו, והיה רגיל לפתוח השיעור בלימוד דברי הגמרא והראשונים, הוא מותיב והוא מפרק לה בחידושים וביאורים מתוקים מדבש ונופת צופים, הבחורים התחילו להתפלפל עמו במלחמתה של תורה, וקול התורה נשמע בעוז ובגבורה, וההבערה ללמ"ד יצאת בריתחא ובפלפולא דאורייתא, ורבינו היה עונה על כל קושיותיהם בטוב טעם ודעת מתוך חדוותא דשמעתתא.

והשנית שיעור פשוט הנקרא 'נעבן שיעור'. ויש לציין שגם ה'נעבן שיעור' למדו בחריפות גדולה, ובשעת השיעור חידש חידושים נפלאים ויקרים על דרך הפשט בדברי חז"ל והראשונים, וכמה פעמים אמר אז פלפולים נאים ונחמדים, והתלמידים העלו אותם על גבי הכתב, ומהחידושים האלו בעצמם היו יכולים להוציא לאור עולם חיבור נפלא, ולדאבונינו נאבדו בשנות הזעם.

שני השיעורים היו כל אחד בזמן נפרד, שיעור הראשון היה תיכף אחר שרבינו גמר תפילת שחרית וטעם קצת מיני תרגימא, וזה היה לערך בשעה שתים אחה"צ, ובאותה שיעור השתתפו בעיקר הבחורים החריפים אשר ברוחב בינתם השכילו לירד לסוף דעתו בהבנת הסוגיא, ואפרט כמה מהם אשר חקוקים בזכרוני שהשתתפו בקביעות באותו השיעור ונשארו לפליטה אחר החורבן, ה"ה הרה"ג ר' אשר שמואל כ"ץ זצ"ל מדזשיבי, הרה"ג ר' יוסף ישראל זעגעלבוים זצ"ל מווינא, ידידי הרה"ג ר' מנחם מנדל פריעדמאן זצ"ל ר"מ בישיבתינו הק' בירושת"ו, ושימש אז ביחד אתי כגבאי בישיבה והיה מפלפל הרבה עם רבינו באמצע הרצאת השיעורין, ידידי הרה"ג ר' מרדכי דאווידאוויטש זצ"ל אב"ד בית מאיר שהיה ממובחרי תלמידי רבינו והתפלפל פעם עם רבינו בריתחא דאורייתא והודה רבינו לדבריו ופייסו, ועוד בעלי תריסין. והשיעור השני הנקרא 'נעבן שיעור' למד רבינו לפנות ערב, ובאותו שיעור דייק וגמיר על כל דבר הן בפרש"י ותוס' והן בהמפרשים".

4 והסדר הי' שבליל ד' אור ליום ה' היה קביעות להתורה שרייבער"ס לבוא ולהראות למרן רביה"ק ז"ל מה שרשמו מהחידו"ת בשב"ק העבר, הלא המה מוה"ר מאיר ישראל

הרר"י: און דאנערשטאג איז ער געקומען פארהערן.[5]

רבינו: ער איז געווען זייער רואיג, דעמאלטס איז ער געווען ראש ישיבה, אן קיין אנדערע דאגות.

הרר"ב: ביים פארלערנען האט אויסגעזהן ווי ער האט פארגעסן פון אלעם.

רבינו: יא, ער פלעגט אנכאפן די אויגן גלעזער (בריללן), אזוי פלעגט ער עס אנכאפן,[6] **ער פלעגט מאכן אזוי מיט די הענט, ער האט אריין געטראכט און געזאגט, אזוי גלעלערנט און זיך געפלאגט צו פארשטיין, צו מחדש זיין און זיך אינטער געזינגען מפעם לפעם.**

---

5 ונעתיק כאן מתוך שיחת קודש של מרן רבינו שליט"א עם הרה"צ ר' מ מספינקא שליט"א בעת ניחום אבלים ע"פ אביו כ"ק האדמו"ר רבי בעריש מספינקא ז"ל ערש"ק פר' נח תשס"ח לפ"ק:

"פארהערן פלעגט ער יא אלע בחורים, דעמאלטס האט מען גלעלערנט די סוגיא פון טיפת חלב, איך בין נישט געווען ביים פארהער, איך פלעג נאר קומען צום פארלערנען די סוגיות, און ער האט געפרעגט אַ שאלה, און די בחורים האבן נישט געקענט... ער האט דעמאלטס צוגעקלאפט די גמרא אינמיטן פארהער... עס איז געווען ממש פאר מען האט געדארפט ארויספארן אין קעמפ. ער האט געזאגט אז ער לאזט נישט פארן אין קעמפ! מ'איז טאקע נישט געפארן דעמאלטס אין קעמפ, מ'האט גלעלערנט נאך אַ וואך די סוגיא און מ'איז געפארן אַ וואך שפעטער אין קעמפ.

דער רבי פלעגט פארהערן די בחורים אויסנוויניג - דער טאטע ז"ל האט נישט פארהערט אויסנוויניג די בחורים - ער פלעגט פארהערן זיצענדיג ביים טיש און די בחורים זענען געשטאנען אן קיין גמרות און זיי זענען אדורך געגאנגען אין אַ רייע, די בחורים זענען אבער געווען זייער דערשראקן...

ר"מ: דער טאטע פלעגט זאגן אז פאר ער איז אריין צום פארהער, הענט און פיס האבן אים געווארפן... ער האט געזאגט אז מ'האט געקענט פלייסיג לערנען און קענען, אבער דאס אלעס איז געווען ביזן רבינ'ס פארהערן...

ער האט געזאגט אז ביים סוגיא לערנען איז געווען לייכטער, ווייל דער רבי האט זיך אראפגעלאזט צו די בחורים.

רבינו: ער פלעגט שנעל פארהערן, ס'איז געגאנגען שנעל.

ס'פלעגט זיין אונטערזאגערס וואס פלעגן כסדר שטיין דארט און אונטערזאגן...

ר"מ: דער רבי האט נישט באמערקט אז מ'האט אונטערגעזאגט?

רבינו: ער האט געזהן, ס'האט אים נישט געאהרט, ער האט דאך געזהן אז מ'איז געווען איבערגעשראקן. און אויב מ'האט נישט געלערנט האט נישט געגעטט קיין אונטער זאגן".

6 כשלמד מתוך הגמ' היו הבתי עינים שלו על עיניו, אבל כשאמר חידושיו או כשפלפל עם השומעים אחז הבתי עינים בידיו הק' וכל תנועה בידיו וכו' היה ברב חן דקדושה אשר קשה למוסרו למי שלא זכה בעצמו לראותו.

הרר"ב: ר' ליפא פריעדמאן איז אמאל מיטגעקומען מיטן רבי'ן, דער רבי האט פארגעלערנט גאנץ אויבן, דער רבי איז געזיצן אויפן בענקל אין א צימער אויפן פערטן שטאק, און אונז זענען מיר געגאנגען קוקן צי דער רבי קומט שוין צי נישט, דער רבי האט געקאכט איבער אן ענין, איך וויס נישט וויפיל צייט ס'האט געדויערט, און ער האט זיך זייער צוקאכט, ער איז געווען פייער רויט, שפעטער קומט ער אריין אין די ישיבה, און ער האט זיך אראפ געזעצט ביי די גמרא, און געגעבן א וויש דעם פנים.

רבינו: יא, ער האט אפגעווישט דעם פנים, אזוי האט ער געמאכט, ער איז געזיצן נאכדעם מיט א רואיגקייט, זייער רואיג, ווי גארנישט וואלט געווען אויסער דעם שיעור.

הרר"ב: פריילך אויפגעלייגט.[7]

ער האט געקוקט מיט א שמייכל, ער האט אזוי ארום געקוקט אויף די בחורים.

רבינו: יא, דעמאלטס איז ער געווען נאר ראש ישיבה, אסאך מאל אינמיטן פארלערנען האט ער געקענט פאר זיך אליינס לערנען א עמוד גמרא מיטן ניגון, ער האט זיך אונטער געזינגען אויפן ניגון מיט א גרויס מתיקות הויעד אויפן קול,[8] **אבער ער האט געקוקט אויף די בחורים צי מ'פארשטייט אים, צי מ'האט אים וואס צו זאגן, ער האט שטארק הנאה געהאט אז מ'האט אים געפרעגט, אז מ'האט זיך נישט געלאזט, וועט א בחור האט אים איבער געזאגט ביים פארהער א חידוש וואס דער רבי האט געזאגט ביים פארלערנען האט ער הנאה געהאט.**

הרר"י: ביים פארהער האט מען געזאגט פאר'ן רבי'ן אויף א בחור אז ער קען דעם רבי'נס חידושים, א בחור אפילו ער איז נישט געווען ביים פארלערנען ער קען דעם רבי'נס חידושים.

רבינו: יא, ער האט ער אים איבער געפרעגט וואס ער האט געזאגט, די חידושים.

הרר"י: סתם א בחור האט ער געווענליך נישט איבער געפרעגט.

הרר"ב: דער רבי האט אמאל פארענטפערט אין מס' ביצה עפעס א תוס' און א בחור האט אים געזאגט אז עס שטייט אין קיקיון דיונה אזוי, האט דער רבי געזאגט "ברוך שכיוונתי" מיט אזא שמחה.

הרר"י: אויב מ'האט אים איבער געזאגט פון די גדולי האחרונים ווי א שואל ומשיב וכדו', האט ער געפרעגט מיט א שמייכל, ווי האסטו צייט צו לערנען שואל ומשיב?

הרר"ב: ער האט זיך געוואונדערט, דו האסט שוין געענדיגט צו לערנען די ראשונים אויף די סוגיא, אז דו האלסט שוין ביי די ספרי האחרונים?

הרר"ע: מ'האט זיך דען ערלויבט אריינצופרעגן?

רבינו: ס'איז געווען וויניג וואס האבן אריין געפרעגט, די גוטע קעפ האבן פראבירט צו פרעגן, ס'איז געווען ר' הערשל מייזליש (הגה"צ משאפראן שליט"א) וואס האט אסאך אריין געפרעגט ביי יעדן שיעור, ר' שמעי' (ה"ה הגאון רבי שמעי' גרינבוים מח"ס סיעתא דשמיא), ר' מענדל הענדלער, און ר' מאיר שפיץ (אב"ד ק"ק ביסטריץ), ר' טובי' קופטשיק, ר' בעריש ספינקער (בנו הגדול של כ"ק

---

7 ונעתיק כאן מה שסיפר מרן רבינו שליט"א בענין זה בשבת "אהבת קדומים" שנערכה שב"ק פרשת תולדות שנת תשע"ז לפ"ק:

"מיין זון (רב דקהלתינו בוויליאמסבורג שליט"א בדרשתו בטרם כניסת רבינו שליט"א לעריכת שולחן הטהור בליל שב"ק) האט שוין נעכטן דערמאנט, אז ס'איז דא מענטשן וואס טוען - איך וויס נישט וואס פארא אינטערעסן זי האבן - אראפמאלן דעם פעטער ז"ל ווי ער איז געווען ח"ו א בייזער, א שארפער.

ס'איז געווען פונקט פארקערט, זיין מדת השמחה, שמחה של מצוה האט זיך אנגעזען, און ער האט דאס משפיע געווען אויפן גאנצן ארום. וואו ער איז געגאנגען איז געווען שמחה, ער האט אייביג געהאט א גוט ווארט, א ווערטל, במחיצתו איז אלץ געווען פריילך, אידן האבן געזאגט אז ער האט די שטריכן פונעם ייטב לב, וואס האט אייביג געהאט א ווערטל און אלס געווען בשמחה.

למשל ביי סוגיא פארלערנען. אז א בחור האט עפעס געפרעגט, האט ער הנאה געהאט אז מ'פרעגט. ער האט אזוי אויסגעטון די ברילן, ער האט געקוקט צו יענעם בחור און ער האט אזוי געשמייכלט - אויב מ'האט געערעדט צו די זאך, אויב נישט... פארשטייט זיך אז ווען מ'האט געערעדט נאריש קייטן האט ער עס אוודאי נישט געגליכן".

8 ונעתיק כאן מתוך שיחת קודש של מרן רבינו שליט"א ביום א' בהר תשס"ח לפ"ק עם הגה"צ רבי חיים לייב כ"ץ שליט"א גאב"ד סערדאהעלי (אשר היו מגדולי וחשובי לומדי הכולל של מרן רבינו ז"ל ואח"כ נתמנה להיות במקום הגה"צ רצ"ה מייזליש שליט"א אב"ד ור"מ שאפראן):

רבינו: וועז מ'פלעגט לערנען סוגיא האט זיך דער פעטער ז"ל מתאונן געווען אז ער האט נישט קיין צייט זיך צו עהערעריג פארצוזעהן.

גאב"ד סערדאהעלי: ער פלעגט קומען אזוי ווי א בחור וואס הייבט יעצט אהן, זיך געשטעלט אויף יעדע רש"י מיט א דקדוק, מיט אזא חדוותא דשמעתתא, און ער האט פארגעסן אלע זאכן וואס האט געקאכט אין איהם, דאס איז שוין געווען נאך א גאנצן טאג וואס ער האט שוין געארבעט זיין עבודת הקודש.

וועז ער פלעגט ארויף גיין אויבן אויפן שטאק אין די ישיבה האט ער זיך געדארפט אפרוהען צווישן די שטאקן.

רבינו: דעמאלטס וועז מ'האט געלערנט אויפן שטאק איז געווען א בענקל אינמיטן די טרעפ אויף וואס ער האט זיך אראפ געזעצט, [המתיבתא היה בקומה השניה של ביהמ"ד הישן בוויליאמסבורג, ואחר שעלה רבינו קומה ראשונה ישב מעט לנוח, ואח"כ עלה לקומה השניה, וכן היה בכל יום חמישי כשבא לנסות את הבחורים על לימודי הישיבה].

איך געדענק נאר פון שפעטער וועז מ'האט שוין געלערנט אונטן.

רבי הערשעלע אדמו"ר מספינקא ז"ל) איז געווען,[9] מיין שוואגער ר' דוד בעריש (הגה"צ רב דקהילתינו הק' בבארא פארק שליט"א) איז אויך געווען.

---

9 ונעתיק כאן מתוך שיחת קודש של מרן רבינו שליט"א עם בנו מ"מ הרה"צ רי"מ מספינקא שליט"א בעת ניחום אבלים ע"פ אביו ערש"ק פר' נח תשס"ח לפ"ק:

רי"מ: דער טאטע פלעגט אלס רעדן אז ער געדענקט נאך דעם רבין שליט"א ביים 'סוגיא לערנען' ביים פעטער דער דברי יואל זי"ע.

רבינו: יא, איך געדענק דעם טאטן... ער איז געווען אַ יונגער בחור'ל, מ'איז דעמאלסט אריינגעגאנגען אין די ישיבה יונגערהייט, ער איז אלט געווען פופצן יאר דעמאלסט.

רי"מ: דער טאטע האט נישט פארפעלט קיין אין סוגיא פארלערנען, אפילו נאך די חתונה איז ער נאך געגאנגען.

רבינו: יא, מיר זענען געשטאנען צוזאמען להבחל"ח ביים סוגיא פארלערנען.

רי"מ: דער רבי ז"ל האט זייער ליב געהאט דעם טאטן ז"ל.

וועז ער איז עקעקומען דאס ערשטע מאל צום רבין ז"ל צו די סוגיא פארלערנען נאך די חתונה, האט אים דער רבי געפרעגט צי ער האט געטמען קודם רשות אין שטוב, ווייל געווענליך נאך די חתונה איז מען שוין נישט געגאנגען, די שיעורים זענען געווען אין שווערע זמנים.

רבינו: עס פלעגט נישט זיין קיין גרויסער עולם ביים סוגיא פארלערנען... לאו כל מוחא סביל דא.

דער רבי פלעגט פארלערנען סוגיא, געווענליך האט ער פארגעלערנט אין "בית שני", דאס איז געווען אויף די אנדערע זייט פונעם ארון הקודש. אדער האט ער פארגעלערנט אין 'ר' יחזקאל'ס אפיס' [חדרו של המשגיח מו"ה יחזקאל וועריבערגער ע"ה], דאס איז געווען וועז מ'איז אריינגעקומען אין ביהמ"ד ביי די לינקע זייט, דארט איז געווען אַ שטוב.

עס איז געווען אויסגעשטעלט דער טיש ווי אַ 'קמין', אַ אויבנאן טיש מיט אַ לאנגער טיש אראפ, ביים טיש אליין זענען געזעסן עטליכע בחורים, נישט יעדער האט זיך געטרויעט אראפצוזעצן ביים טיש, עס זענען כמעט נישט געווען קיין יונגעלייט... ר' הערשל מייזליש [הגה"צ אב"ד שאפראן שליט"א] ער פלעגט קומען אלס יונגערמאן אויך, ער פלעגט שרייבן די סוגיות.

כ'געדענק אמאל איז רבי נתן יוסף [מייזעלס, זצ"ל] אויך געקומען צום פארלערנען, ר' בעריש קאהן (הגה"צ ראש כוללינו באנטווערפן שליט"א), פלעגט אויך קומען אלס חתן, ער פלעגט טאקע זיצן. אבער די אנדערע בחורים האבן זיך נישט אראפגעזעצט, נאר מ'איז געשטאנען ארום.

ס'פלעגט זיין עטליכע בחורים, ר' מענדל העגדלער [ע"ה], ר' טובי' קופטשיק...

אין די פריערדיגע צייטן פלעגט דער פעטער ז"ל פארלערנען אויבן אין די ישיבה, ער פלעגט ארויפגיין ביז אויבן, עס איז געווען אַ בענקל אינמיטן די שטיגן וואו ער האט זיך אראפגעזעצט אינמיטן זיך אפצורועהן.

רי"מ: אין סענדז סטריט איז דער רבי (שליט"א) נישט געווען?

רבינו: וועז די ישיבה איז געגאנגען קיין סענדז סטריט בין איך שוין נישט געווען קיין בחור. דער פעטער פלעגט נאך פארלערנען אין סענדז סטריט אויך עהעריג [שם למד רבינו ז"ל את השיעורים למטה בחדר הגדול (עפ"ר בהכיתה של הגה"צ רבי נתן יוסף ז"ל המנהל) ושם למד רבינו ז"ל הסוגיות של תופס לבע"ח ורגלי המכולא (לכבוד חג השבועות תשכ"ז) אי עביד לא מהני, מוקצה והכנה (לשבועות תשכ"ז) ואחר יו"ט בא רבינו ז"ל עוד ב' פעמים בערב לחזור על החידושים שאמר בחג השבועות, וזה היה למעלה בביהמ"ד הגדול של המתיבתא בסענדז סט. כמו כן הסוגיא של עד אחד נאמן באיסורין (חורף תשכ"ח) כ"ז היה בסענדז סט].

איך געדענק אז דער טאטע ז"ל האט אמאל געהאט אַ שאלה איבער אַ בר מינן, עמיצער איז אוועק און עס איז געווען אַ גאנצע שאלה צו מ'זאל אים פירן קיין ארץ ישראל, און ער איז געגאנגען פרעגן דעם פעטער. דער פעטער איז געווען אין סענדז סט. ביים פארלערנען איז ער אהינגעגאנגען.

רי"מ: דער טאטע האט אונז אמאל דערציילט, אז וועז ער איז געווען שנה ראשונה איז זיין פעטער דער ווייצענער רב (בעל בנין צבי ז"ל) געווען דאהי, און ער איז ארויפגעקומען אים באזוכן, און דער טאטע איז געווען זייער נערוועז, ווייל ער האט שוין געווארטן גיין צום סוגיא פארלערנען, און ער האט נישט געקענט אפזאגן דעם שווער'ס ברודער... (הגה"צ מווייצטען ז"ל היה אחיו של הגה"צ מאוהעל ז"ל).

און מיין מאמע ע"ה האט זיך אפגערעדט פארן ווייצענער רב אז ער איז אזוי נערוועז און ער איז אנגעצויגן ווייל ער וויל לויפן צום פארלערנען. האט דער ווייצענער רב געזאגט "פריי דיך, אויב איז דאס זיין פראבלעם אז ער מוז לויפן צום פארלערנען פון רבין'..."

רבינו: ער איז נאך געגאנגען שפעטער אויך...

רי"מ: ביז וועז דער רבי איז נישט געזונט געווארן, און ער האט אויפגעהערט פארצולערנען, ביז תשכ"ח.

הרר"ע: כ'האב פונקט געהערט פארציילן אז וועז דער רבי ז"ל האט דאס ערשטע מאל אריין געשטעלט א מחאה אקעגן די עקזיסטענץ פון די מדינה, האט ער געלאזט רופן רבי אביגדור מיללער.

הרר"ב: וואו האט מען עס אריין געשטעלט?

הרר"ע: אין די "ניו יארק טיימס", דער רבי האט געוואלט וויסן יעדעס ענגלישע ווארט וואס דאס באדייט, האט מען אריבער גערופן רבי אביגדור מיללער, ער האט געקענט גוט ענגליש, האט ער פארציילט פאר איינעם, דער רבי איז געווען פארנומען מיט מענטשן אויפנעמען קוויטלעך, און ער איז אריינגעקומען איבער דעם ענין, און דעמאלט איז ער פשוט געווען אויף א אנדערע וועלט ער האט זיך פשוט אליין געוואונדערט דער רבי איז אזוי פארקאכט, ער האט זיך אריין געלייגט אין דעם ענין, א לאנגע צייט זענען זיי געשטאנען און געשמועסט, מ'האט אפגעשמועסט אז ער גייט אהיים און ער שרייבט אפ, דער רבי האט אים אנגעזאגט אלעס און ער איז צוריק געקומען אינדערפרי, ער איז נישט געשלאפן א גאנצע נאכט, דער רבי האט עס איבער געלייענט און געמאכט הגהות און ער איז צוריק אהיים געגאנגען, דער רבי האט אים ארויס באגלייט ביז צו די טרעפ אינדרויסן, האט ר' יוסל אשכנזי געפרעגט דעם רבין' דעמאלטס: "א איד וואס וואוינט אין פלעטבוש...?", דער רבי פלעגט נישט באגלייטן ביז אינדרויסן נארג אר חשוב'ע רבנים גאו"צ, האט דער רבי געזאגט, "איך האב נישט געזעהן אינעם היינטיגן דור א איד זאל זיין אזוי מיט אזא קלארע אמונה ווי ער...", אזוי האב איך געהערט דערציילן פון עמיצן.

רבינו: איך בין אמאל געווען אין שטוב ביים פעטער ז"ל, ס'דארף צו זיין אום תשכ"ז, שוין מער ווי פופציג יאר צוריק, דעמאלטס איז געווען אין ארץ ישראל די גזירה פון ניתוחי מתים,[10] ס'איז געווען נאך פאר די

---

10 בס' מבצר תורה ויראה מובא כדלהלן: צווישן די אלע שטורמישע געשעהענישן וואס דאס יאר תשכ"ז האט מיט זיך מיטגעברענגט איז אויך געווען די ביטערע גזירה פון ניתוחי מתים אין ארצינו הקדושה, וועז די ציונים האבן דורכגעפירט פאלמעסונגען און מבצל געווען גופים פון נפטרי ישראל אויף א שענדליכן אופן.

שוין זינט תשכ"ו האט זיך די מערכה, און אין די עשרת ימי תשובה פון אנהויב יאר תשכ"ז לפ"ק איז פארהופן געווארן די דעמאנסטראציע מטעם התאחדות הרבנים, און ווי געווענליך זענען די בחורים טעטיג געווען אין די מערכה, וועז זיי זענען ערלויבט געווארן צו הענגען פלאקאטן און צו מפרסם זיין די מלחמה און מחאה וואס דאס יהדות החרדית האט געפירט קעגן די מדינת הציונית.

א מערקווירדיגע זאך פלעגט דערציילן הרה"ח ר' יודל ראזענבערג ז"ל אז וועז מען איז געזעסן בין רבין און אויספלאנירט וועז צו מאכן די הפגנה אין די עשרת ימי תשובה, האט מען דן געווען איבער די טעג אין וועלכן עס וואלט די מערסטע ראטזאם געווען אז דער פראטעסט זאל דעמאלטס פארקומען, האט איינער פון אנווענדע אנגעציגט אויף א געוויסן טאג וואס וואלט געווען די מערסטע ראטזאם פארן פראטעסט וואס דעמאלטס וואלט זיכער געקענט קומען א גרעסערער עולם, דער רבי האט אבער נישט מסכים געווען זאגענדיג אז עס קען דאך אבער זיין אז יענעם טאג וועט רעגענען... און ער האט געהייסן מאכן די הפגנה מיט א טאג בעפאר, קיינער האט דאן נישט עומד געווען על דעתו פונעם רבין איבער וואס ער האט געהייסן צוריקרוקן דעם פראטעסט.

וועז עס איז אנגעקומען יענער טאג וואס איז געווען פארגעשלאגן אז דער פראטעסט זאל דעמאלטס פארקומען, האט זיך אראפגעלאזט א שלאקס רעגן וואס איז שוין לאנג בעפאר נישט געווען, וואס וואלט זיכער אוממעגליך געמאכט פארן ציבור זיך צונויפקומען, דעמאלטס האט מען איינגעזען ווי ווייט דעם רבי'נס הייליגע אויגן האבן געקוקט.

וועז דער מצב האט זיך נישט איינגעשטילט און די פאלמעסונגען האבן וויייטער אנגעהאלטן מיטן פולסטן קראפט, האט דער רבי מחליט געווען צו פארהופן א מאסן דעמאנסטראציע, דאס מאל ברחובה של עיר, אויסצושרייען דעם ווי געשריי פונעם יהדות החרדית לעיני השמש.

געווסט וואלט זאגער'ס ביי די ציונים האבן זיך דעמאלטס דערוואוסט דערפון און זיי האבן זיך געשראקן דערפאר, האבן זיי געשיקט צום רבין בעטן אז ער זאל דעם פראטעסט צוריק רופן, און זיי האבן מבטיח געווען אז זיי וועלן אלעס וואס מעגליך אפצושטעלן די פאלמעסונגען, על כל פנים ביי אידן שומרי תורה ומצוות.

דער רבי האט דאן געשיקט זיין גבאי'ן הרב ר' יוסף אשכנזי הי"ו קיין ארץ ישראל צו זעהן וואס עס איז שייך צו טוהן אין דעם ענין, נאך פסח איז ר' יוסף צוריק געקומען און איבערגעגעבן פארן רבין אז עס איז נישט שייך צו טון גארנישט, און די ציונים זענען אנטשלאסן וויייטער אנצוגיין מיט די פאלמעסונגען, דער רבי האט טיף אפגעזיפעצט און

זעקס טאגיגע מלחמה, ס׳איז געווען פאר פסח ווען מען האט זיך נאכנישט געהאלומ׳ט אז עס גייט אמאל ווערן הייס (המלחמה של ששת הימים), איז דער טאטע ז״ל געווען אין שטוב, איך בין מיט געווען דארט, דעמאלטס האב איך געזהען, ס׳איז געזעצן ביי אים עטליכע מזרחי רבנים אהן קיין בערד, מיט היטן זענען זיי יא געגאנגען, אזוי געבויגענע היטן אבער זענען גענעצן מיט רעספעקט, איינער האט געהייסן רב סיגעל[11] און איינער האט געהייסן רב לעבאוויטש,[12] דעמאלטס האט מען געוואלט מאכן א דעמאנסטראציע (מחאה אדירה נגד הגזירות של מלכות המינות בארצה״ק),[13] זענען זיי

זיך אנגערופן ״וועך ווייסט וואספארא צרות וועט נאך קומען אויף כלל ישראל איבער די שרעקליכע גזירה פון ניתוחי מתים...״, עטליכע טעג שפעטער האט טאקע אויסגעבראכן די ׳זעקס טאגיגע מלחמה׳.

דעמאלטס ווען עס איז געווען דער פלאן פון מאכן די ריזן דעמאנסטראציע אויף די גאס, האבן די בחורים גאר שווער געארבעט אנצוגרייטן די מערכה, מען האט דאן איינגעשפאנט די גאנצע ישיבה אין די מערכה משמיע צו זיין די מלחמה לה׳ בעמלק מיטן שטארקסטן ברען, און די בחורים האבן געהאנגען דעמאנסטרירענדע טאוולען, מיט פראטעסט אויפשריפטן קעגן די ציונים, באגלייט מיט שאקירענדע בילדער וואס טוען אויפדעקן זייער רציחה׳שע פרצופים.

דער ווייצענער רב ז״ל האט דאן א שידוך געטוהן מיט א טאכטער און ער איז אריבערגעקומען אפנעמען דעם מזל טוב פונעם רבין, האט ער דאן געפרעגט דעם רבין מיט וואונדער איבערן צוריק ציהען דעם פראטעסט מעיקרא מאי קסבר ולבסוף מאי קסבר, האט אים דאן דער רבי געענטפערט אז סיי ווי האט ער נישט דערלייגט, וויבאלד ער האט שוין עררייכט זיין עיקר ציל וואס ער האט געוואלט מפרסם זיין די מלחמה קעגן די ציונים, וואס דאס האבן שוין די בחורים געטוהן בשלימות ״עס איז נישטא כמעט א גאס אין ניו יארק וואס זאל נישט האבן אויסגעקלעבט אונזער מחאה״ האט דער רבי געזאגט מיט קענטיגע הנאה.

11 הרב יצחק הלוי סיגעל היה רב ידוע בארה״ב, אב״ד בקהילות ביזון וניו דזשערסי ומראשי ״אגודת הרבנים״ שמה, שבעים שנה ישב על כסא הרבנות, ונפטר בגיל צ״ח בחודש תמוז תשל״ו.

12 הרב ראובן הלוי לעבאוויטש היה רב בקהילת ״תלמוד תורה״ באיסט ניו יארק וחבר באגודת הרבנים.

13 ונעתיק כאן מה שאמר מרן רבינו שליט״א בענין זה בשבת ״אהבת קדומים״ שנערכה שב״ק פרשת תולדות שנת תשע״ז לפ״ק:

״וואס ס׳איז געווען דער פשט פון די דעמאנסטראציעס. דאס איז זייער א טיפע שאלה, כ׳מיין אז ער האט געהאט א דריי-פאכיגע כוונה.

איינס כלפי שמיא, צו ווייזן פארן רבונו של עולם אז נישט אלע אידן זענען איינשטימונג מיט די ממשלה, פון די מדינה וואס איז כופר באלקי ישראל, כפירה אין ביאת המשיח (עיין בספה״ק וייאל משה בהקדמה (עמוד טו ועוד מקומות) מה שכתב בשם מרן החתם סופר ז״ל בזה).

צווייטנס, כלפי די גוי׳אישע גאס, אז די גויים זאלן זעהן אז נישט אלע אידן זענען מסכים צו דעם (עיין בס׳ וייאל משה מאמר

א׳ סימן קי״ג וסימן קי״ד. ועיין בדברי יואל מכתבים (ח״א סי׳ קט״ו) קריאת השנה לשנת תשי״ט (אחר המחאה נגד הבריכה שחי׳ בשנת תשי״ח).

דריטנס, וואס לענ״ד איז דאס דער עיקר, ער האט עס געוואלט פאר די אידישע גאס, ס׳איז געווען א גרויסע אמעריקאנער אידישע גאס דעמאלטס, אין איסט סייד, וועסט סייד, וואשיגטאן-הייטס, בראנזוויל, בענזענהורסט, בראנקס, און נאך.

אויף די אלע פלעצער האט מען פאר א פראטעסט - אסיפת מחאה - געשיקט קלעבן פלאקאטן, אז זיי זאלן קומען צום פראטעסט. נו, האט איינער פון אונז געזהען א איד פון די אלע פלעצער, צי האט מען פילו געהאט א הוה אמינא אז זיי וועלן קומען?, נאר וואס דען?, דער פעטער ז״ל האט געוואלט מודיע זיין פאר די אמעריקאנער אידן, אז זיי זאלן על כל פנים מודה זיין אז די ממשלה איז א געפאר פאר אידן שומרי תורה ומצוות.

בכלל, דער גאנצער מהלך וואס ער האט געהאט ביי די דעמאנסטראציעס איז געווען מער פאר די אידישע גאס, וואס פאר זיי האט מען נאר געקענט רעדן אויבער די רדיפת הדת, און מיט דעם אביסל קאלט מאכן ביי זיי דעם גאנצן ענין פון ציונות און פון די מדינה.

לאמיר זהן, וועך האט געהרעדט ביי די דעמאנסטראציעס?, מ׳האט נישט געמומען נאר היימישע רבנים, ער האט געהאט גענוג וועך עס זאל רעדן פון די היימישע קנאים, ער האט אבער אלץ געזוכט אז ס׳זאל רעדן עפעס מער פרעמדע, ס׳זאל מאכן א רושם אויף די אידישע אמעריקאנער גאס, אמאל האט געהרעדט רבי משה פיינשטיין, אמאל רבי אברהם קאלמאנאוויטש (ר״י מיר), איינמאל הרב טייץ און נאך. אויסער די היימישע, דער פאלטיטשאנער רב וואס איז געווען א גוטער רעדנער, און דער וואידיסלאווער רב, וואס זיי זענען געווען היימיש און קנאי״ש.

די אלע דרשות זענען געזאגט געוואהרן אויף דעם גאנג, מ׳האט נישט געהרעדט אין די גאסן קעגן די עצם מדינה בכללית, אדער קעגן דעם רעיון הציוני, מ׳האט בעיקר געהרעדט קעגן די גזירות וואס זיי מאכן (כאשר ראוים הנוסח שבכל ה׳קול קורא׳ בכל אותן המחאות שהתאחדות הרבנים כתבו אז עפ״י הוראות רביז״ל, ונדפסו בס׳ מלחמת ה׳ שי״ל בשנת תשמ״ג).

נישט אז ס׳איז חלילה דא שתי תורות!, אבער נישט דאס האט מען געוואלט אריסברענגען פאר די גאס!, ער האט לכתחלה געוואלט האבן וואס א גרעסערע קאאליציע פון כלל ישראל וואס זאלן אריסגיין מוחה זיין.

אוודאי, אין בית המדרש האט ער יא געהרעדט, און נאך ווי, דארט האט ער אלעמאל געהרעדט אז ציונות און א מדינה פאר ביאת המשיח איז כפירה ומינות, כפירה אין ביאת המשיח, כפירה בה׳ ובתורתו הק׳, דער עצם עקיסטענץ פון די ממשלה אין ארץ ישראל איז שלא על פי תורה און קעגן די גזירת הגלות און העברה אויף די שלש שבועות. אבער נישט דאס האט ער געוואלט אריסברענגען פאר די גאס.

ס׳איז איינמאל געווען, דער וואידיסלאווער רב האט געהרעדט ביי א דעמאנסטראציע, האט ער געזאגט ״ס׳איז דא ׳רומערס׳ (שמועות) וואס זאגן אז מיר זענען נישט נאר קעגן די גזירות, נאר מיר זענען אויך קעגן דעם עקזיסטענץ פון די סטעיט ווי איזראעל״. האט ער געזאגט ״יעס יעס, אונז וויל מיר באשטעטיגן אז די רומערס זענען אמת״... - דאס איז שוין געווען שפעטער אביסל, אבער דאס איז געווען די מערסטע וואס מ׳האט געהרעדט אין יענע יארן (עד שנת תשכ״ח, בפני רביז״ל). אבער אזוי האט מען נאר געהרעדט אין די גאס בעיקר קעגן די גזירות.

בחיים חיותו האט מען בשעת די דעמאנסטראציעס נישט געהרעדט פון דעם עצם ציונות און די מדינה, מ׳האט נאר

געקומען בעטן מ׳זאל נישט מאכן קיין דעמאנסטראציע.[14]

הרר״ע: דער רבי דער ברך משה ז״ל איז דארט געווען צופעליג, אדער ער איז געקומען דירעקט צו דער מיטינג?

רבינו: איך קען אייך נישט זאגן צי מ׳האט אים גערופן, כ׳ווייס נישט, דער טאטע איז געזיצן דארט, און איך בין געשטאנען דארט אין די זייט, עס איז געווען זייער אינטערסאנט וי אזוי ער האט געשמועסט, אזוי ווי איר האט געזאגט, פריינטליך מיט א שמייכל[15] אבער מיט א פעסטקייט, מ׳איז געזעצן און מ׳האט געהרעדט פון די פראבלעמען אז מ׳קען נישט און מ׳טאר נישט

געהרעדט פון די גזירות און רדיפת הדת, און רדיפות אויף ערליכע אידן.

כ׳האב אסאך אריינגעטראכט אין דעם, דער רבי ז״ל האט קיינמאל נישט אליינס געהרעדט ביי א פראטעסט, ווייל ער האט נישט געוואלט רעדן, איינס וועגן סאטמאר, מען זאל נישט זאגן אז נאר ״סאטמאר״ איז קעגן ציונות, און צווייטנס, ער האט געוואוסט אז ער וועט זיך נישט קענען אינהאלטן פון צו רעדן קעגן די עצם ציונות אויף די גאס.

איר געדענקט אפשר וויפיל דעמאנסטראציעס איז געווען בימיו פונעם פעטער וועך ער איז געווען געזונט?, פון תש״ח בשנת הקמת המדינה ביז תשכ״ח, און די צוואנציג יאר, ווילאנג ער איז געווען געזונט, און ער האט נישט אליינס געפירט אלעס, מען קען עס ציילן אויף איין האנט. ס׳איז געווען דעמאנסטראציעס צוליב גיוס בנות, און חיטוטי שכבי וכדומה״.

14 בשנת תשי״ד התקיימה ההפגנה הראשונה נגד גזירת גיוס בנות כשיצאו לרחובה של עיר למחות נגד הגזירה, ואז גם נעמדו לציידו של רבינו הרבה רבנים שהשתייכ לאגו״י וכדומה, אך חברי הממשלה במדינת ישראל התקוממו ושפכו דברי נאצה על אשר ביזו והשפילו אותם בראש כל חוצות, וכל המכ״ע שהיו כפופים למרותם כתבו בוז וקלון על רבינו הק׳ על אשר הוא שונא ציון וישראל רח״ל, והשנאה גברה והכבידה מיום ליום.

וביום א׳ פר׳ יתרו שנת תשט״ו כשהתקיימה ההפגנה בעיר מאנהעטן בתוך הזאל ׳מאנהעטן סענטער׳, כבר נתייראו רבני אמעריקא שלא השתייכו לקהל עדתינו ולהשקפת רבינו להשתתף בההפגנה, אך גם הפגנה זו הצליחה מאוד בכמות ובאיכות.

15 ויש לציין מה שמובא בס׳ תפארת יואל (ח״א עמ׳ ס״ד) שכידוע שאף דרבינו היה ידוע בקנאותו הגדולה נגד רבנים שונים אשר נגררו אחרי כיתות הציונים וגירוריהם, אבל דרש תמיד מתלמידיו שיתנהגו בדרך ארץ ובנימוס שיתקדש ש״ש על ידם, ופעם כשדיבר רבינו עם א׳ שכתב דברי בוז וקלון נגד א׳ ממנהיגי זמנינו, אמר לו רבינו, ראה, האיך שאני כתבתי בספריי וייאל משה כשבירתי האיסור, אבל לא הזכרתי שמות כלל.

וכן עיין בס׳ דברי יואל (פר׳ מצורע עמ׳ שע״ח) איך שרבינו דרש בפתיחה לתלמידי הישיבה שיתנהגו בנחת ובנימוס ודרך ארץ, כי בלאו הכי הרי משניאים את התוה״ק ומשפילים כבודה ח״ו, והבריות מה אומרים אוי לו למי שגדלו... עיי״ש.

פארשווייגן די ניתוחי מתים,[16] בקיצור זיי האבן געזאגט אז זיי פארן קיין ארץ ישראל און זיי וועלן גיין צום פרעמיער אשכול.

הרר"ע: אשכול הכופר...

רבינו: יא, אשכול הכופר, זיי האבן געזאגט אז זיי וועלן אויספועל'ן ביי אים אז מ'זאל דאס אפשטעלן, דאס איז געווען די מיטינג, דער רבי האט געזאגט יא מ'זאל גיין שתדל'ן, ער האט זיי ארום געדרייט וואס אלס תירוצים ער וועט זאגן פאר דעם, בקיצור זיי האבן זיך אונטער גענומען אז זיי גייען פועל'ן.

ער האט זיי געפרעגט וואס וועט זיין אויב ער וועט נישט מסכים זיין? בקיצור, ביז איינער האט געזאגט אז ער וועט אים זאגן אזוי אויב ער גיט נישט נאך זייער פארלאנג דעמאלטס איז דא אין אמעריקא א סאטמאר רב, און דער סאטמאר רב וועט מאכן א גרויסע דעמאנסטראציע אין די גאס – דעמאלטס האט מען זיך נאך גערעכנט מיט דעם אז מ'גייט מאכן א דעמאנסטראציע, אז מ'האט געמאכט א דעמאנסטראציע איז דאס געווען א געשעהניש – בקיצור אזוי האט איינער פארגעשלאגן אז אויב מ'וועט נישט פועל'ן ביי אים וועט מען זאגן אז סאטמאר גייט מאכן א דעמאנסטראציע.

האט דער רבי געזאגט, אה, דאס הייסט אז אויב ווילסטו פועל'ן, קענט עטץ נאר פועל'ן ווייל עטץ ווייסט אז אויב נישט, וועלן מיר מאכן א דעמאנסטראציע, דאס האט ער געוואלט ארויס ברענגען אז דער גאנצער כח וואס עטץ האטס אן השפעה צו קענען פועל'ן איז נאר וועגן אונזער דעמאנסטראציע, אבער עטץ זאלטס ווייטער גיין, און מ'האט טאקע אפגעשטופט דעמאלטס די דעמאנסטראציע, ס'האט שוין געהאנגען פלאקאטן, עס איז שוין אלעס געווען גרייט...[17]

---

16 עיין בס' זכר צדיק לברכה (ח"א אות רל"ז) שבעת שרבינו אמר לעשות ההפגנה במאנהעטן נגד גזירת ניתוחי מתים בעשי"ת שנת תשכ"ז היו כמה שבאו לבקש מרבינו שאולי צריך לדחותו למועד אחר, כדי לא לקטרג על בנ"י בימי אלו, ורבינו ענה להם שאדרבה ואדרבה זה יסיר את החרון אף, ובזה שיהודים שומרי תומ"צ יגלו ברבים שאינם מסכימים בשו"א להגזירה הנוראה, הוא יביא זכותים גדולים לכלל ישראל לקראת יום הקדוש. וכן כידוע הורה רבינו הק' לצאת ולהפגין בערב חנוכה שנת תשל"ב נגד המרשעת ג. מאיר שר"י שהגיעה לאמעריקא, ואף שהיה צריכים להדליק בלילה את נרות חנוכה, ואמר שהוא זכות גדולה לקדש ש"ש לפני הדלקת הנרות חנוכה.

17 ולחיבת הקודש נעתיק כאן העובדא איך שסיפרו מרן רבינו שליט"א בשבת "אהבת קדומים" שנערכה שב"ק פרשת תולדות שנת תשע"ז לפ"ק:

כ'דערמאן מיך, ס'איז געווען פסח צייט תשכ"ז, האט געדארפט זיין א דעמאנסטראציע קעגן די גזירה פון ניתוחי מתים, איך בין דעמאלטס געווען ביים פעטער ז"ל אין שטוב, צוואמען מיט'ן טאטן ז"ל.

הרר"ע: עס איז שוין געווען אויסגעקלעבט גאנץ ניו יארק. (וע' בס' מלחמת ה' ששם מודפס נוסח הקול קורא אודות מהאה זו).[18]

רבינו: יא, מ'האט זיך שוין געגרייט, מ'האט אפגעשטיפט די דעמאנסטראציע אויף פיר וואכן.

עם איז געווען דארט אן אסיפת הרבנים, ס'זענען געקומען די 'רבנים' פון הסתדרות הרבנים [רבינו הדגיש תיבת 'רבנים' והכוונה שהם מכונים בפי הבריות רבנים, ופירש כמה משמותם] - דעמאלטס איז געווען דאס ערשטע מאל וואס איך האב געזען 'רבנים' אן בערד, זיי זענען געווען פארברענטע מזרחי'סמן, א חלק זענען אפילו געווען נאר מיט א קאפל אן א הוט. און ער האט זיי שיין אויפגענומען, און געלאזט יעדן אויסרעדן, און זיך קיינמאל נישט געבייזערט די גאנצע צייט פון די אסיפה.

זיי זענען געקומען און זיי האבן געבעטן דעם פעטער ז"ל אז ער זאל אפרופן די דעמאנסטראציע [לבטל את האסיפת המחאה, כי הם ישתדלו לבטל את הגזירה], האט דער פעטער ז"ל זיי געפרעגט וואס גייט עטס טון?, האבן זיי געזאגט אז זיי וועלן רעדן צו לוי אשכול [ימ"ש] - ער איז דעמאלטס געווען דער ראש הממשלה - אז ער זאל אויפהערן די ניתוחי מתים, האט דער פעטער ז"ל געפרעגט וואס וועט זיין אויב ער וועט נישט נאכגעבן?, האבן זיי געזאגט אז אונז וועלן מיר אים זאגן אז 'ער מוז דאס טוהן, וויל סאטמאר גייט מאכן א דעמאנסטראציע!'.

האט דער פעטער געזאגט, "אהא, זעהט עטץ, איר דארפט יא צוקומען צו מיר".... - דער פעטער ז"ל האט דאס תיכף פארשטאנען נאר ער האט זיי אזוי צוגעדרוקט און צוגעפירט אז זיי זאלן אים מודה זיין אז דאס איז די אינציגסטע עצה קעגן די גזירת רדיפת הדת אין ארץ ישראל.

דאך האט ער זיי דאס נאכגעגעבן, ס'איז שוין געווען פלאקאטן איבעראל! אז עס גייט זיין א דעמאנסטראציע [וכבר נעשה הפרסום של המחאה על הגזירות הרעות של מלכות המינות], אבער ער האט עס געלאזט אפרופן, ער האט נאכדעם געזאגט, איך נאר מיך נישט, איך מיין נישט אז זיי גייען עפעס אויפטוהן, נאר וואס איז די מערסטע וואס איך קען טוהן, מאכן א פראטעסט, קען איך דאך נישט גראד אויסשיסן דעם לעצטן וואפן וואס איך פארמאג, לאמיר קודם זהען וואס זיי וועלן טוהן.

ער האט זיי געגעבן א זמן פון פיר ביז זעקס וואכן, ס'איז אריבער זעקס וואכן, און פון זייער פלאן איז נארנישט געווארן, אבער אינעווישן איז געווארן די פרשה מיט די סוּעץ קאנאל, ס'איז געווען די [זעקס טאג'גען] מלחמה, און בשעת מלחמה האט ער שוין נישט געוואלט גיין פראטעסטירן [ונדחתה לזמן אחר]".

18 ויש לציין, שלמעשה נסעו חברי הסתדרות הרבנים לארה"ק, ורבינו ז"ל שלח את הרה"ח רבי יוסף אשכנזי ז"ל משב"ק שיהיה בקירוב מקום, ור' יוסף התאכסן בבית הגה"ח ר' ליפא שווארץ ז"ל, ובאו שם חברי הסתדרות הרבנים, וסיפרו שהלכו אל ראש הממשלה שר"י וביקשו ממנו להפסיק בניתוחי מתים, ואמרו לו שכל העולם מזדעזעין ממעשי הנבלה הזאת, פנה הוא ברוב חוצפתו אל בתו שהיתה בחדר ושאל אותה, את מזדעזעת, והיא לא הבינה, ואמרה, לא, פנה אל ה'רבנים' ואמר, הלא אתם רואים על בתי שהיא אינה מזדעזעת, הם רגזו על גודל עזות שלו וראו שאין להם כלום מה לעשות עוד, אחר כך התקשר ר' יוסף לבית רבינו ז"ל שימסרו לרבינו בשמו "אז מ'האלט נאך פאר דער אל"ף".

הרר"ב: און שפעטער האט מען שוין נישט געקענט מאכן.

רבינו: יא, שפעטער איז שוין געווען די פאליטיק פון די מלחמה, האט מען שוין נישט געמאכט.

בקיצור, ער האט זיי געגעבן פיר וואכן, און ווען עס האבן זיך געענדיגט די פיר וואכן איז געווארן די פאליטיק מיט די מלחמות מיט נאצער (המושל במדינת מצרים) **און ס'איז געווען א אנגעצויגענע צייט האט מען שוין נישט געמאכט, און דאס איז געווען באלד נאך פסח וועלן ס'איז געווארן אנגעצויגן, און פאר שבועות, די וואך פון שבועות איז געווארן די קריג.**

הרר"ע: עס איז געווען א עולם וואס האבן שווער אנגעקוקט דעם רבין פארוואס ער האט אויפגעגעבן דעם פראטעסט.

רבינו: יא יא, אבער אזוי איז געווען, איך האב דאס מיטגעהאלטן בשעת מעשה.

הרר"ע: דער רבי האט געענטפערט ווילאנג זיי האבן מורא פון מיין לעצטע 'קויל' לאמיר עס האלטן.[19]

רבינו: ער האט געזאגט איך האב דאך אלץ צייט צו מאכן שפעטער...

הרר"ע: די גזעזען וואס איז געווען דעמאלטס איז געווען אז יעדער נפטר פון ארץ ישראל ווערט די פארמעגן פון די רעגירונג און מ'קען מאכן וואס מ'וויל.

הרר"ב: דער רבי זאגט ביי די נשא תורה אז יעצט שניידן זיי נאך ארגער ווי פריער.

רבינו: יא, ער האט געשריגן מנהמת לבו, ס'האט געברענט אין אים.

הרר"ע: ער האט באקומען א בריוו פון ר' רפאל סאלאוויטשיק,[20] **דער רבי דערמאנט עס אין די שלש סעודות תורה.**

ונפרד רבינו מהם בברכת א גוט שבת

---

19 ומן הענין לציין שבס' זכר צדיק לברכה (ח"א עמ' 299) מביא קאפי"ע מכתי"ק של רבינו שכתב בקיץ שנת תשי"ח [באותה התקופה שרבינו לא היה יכול לדבר מחמת מיחוש בגרונו וכתב אז את דיבוריו בכתב] שהוא חושב לא לעשות ההפגנה נגד 'הבריכת תועבה' כי הציונים הרגילו עצמם כבר לא לפחד מפעולות הללו, ואם ירגילו אותם יותר, אז יעשו עוד יותר גזירות, וע"כ נמנע מלערוך הפגנה, אבל כידוע שאח"כ נערך הפגנה בעיר וואשינגטאן בהוראת רבינו ז"ע.

20 עיין בס' זכר צדיק לברכה (ח"א אות רנ"ז) שאז רצו העסקנים בארה"ק לארגן הפגנה גדולה ברחבי הכותל המערבי נגד ניתוחי מתים, ופנו להגאון ר' רפאל סאלאוויטשיק ז"ל שהיה היושב ראש להגנת כבוד האדם, והוא פנה בשאלה לרבינו ז"ע האם לעשותו שם, ורבינו אמר שאין לזה שייכות עם הכותל המערבי, וכי ידה של הכותל במעל, והורה לעשותו נגד ביתו של אשכול הכופר שהוא עומד מאחורי הגזירה הנוראה. [ור' רפאל הוסיף שראה אז את גודל נקיון וטוהר מידותיו של רבינו הק' שהרי לא ענה לו שהרי הוא אסר את ההליכה להכותל, ורק ענה לו לשיטתם].